

Atf: Kirişçiöglü, İ. (2022). On sene sonra Macar mültecileri (1848-1851): İhtida ve ilticanın iki nesli? *İctimaiyat Sosyal Bilimler Dergisi*, 6(2), ss. 507-521.

Sosyal Bilimler Dergisi | Journal of Social Sciences
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/ictimaiyat>

Başvuru / Recieved:

30 / 04 / 2022

Kabul / Accepted

30 / 09 / 2022

On Sene Sonra Macar Mültecileri (1848-1851): İhtida ve İltica'nın İki Nesli?

Hungarian Refugees (1848-1851) A Decade Later: Two Generations of Conversion and Refuge?

İlkay KİRİŞÇİÖĞLU ^a

ÖZ	ABSTRACT
<p>Avrupa'yı kasıp kavuran 1848 Devrimleri arasında en uzun ömürlü olan Macar özgürlük talebi, Çarlık Rusyası ve Habsburg müşterek orduları tarafından 1849 senesinin Ağustos ayında şiddetle bastırıldı. Bunun neticesinde binlerce Macar, Leh ve İtalyan mülteci kendilerine sığınma hakkı tanıyan Osmanlı'ya sükün ettiler. Sürgün dönemi devrimciler arasındaki fikir ayrılıklarını derinleştiren bir katalizör oldu. Zira Leh General Józef Bem takipçileriyle birlikte ihtida ettiğini ilan edince Kossuth tarafından şiddetle eleştirilmişti. İlgili literatüre bakıldığı zaman, sayıca daha az olsalar da akademik ilginin çoğunlukla Kossuth grubu üzerinde toplandığı görülür. 1851'e kadar peyderpey serbest bırakılan bu üst kadronun Türkiye'yi terk etmesi, literatürdeki hakim kanağe göre, Osmanlı tarihinde bir dönemin sonunu işaret ediyordu. Bu düşünceye karşılık, T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı (BOA) sayesinde elde edilen kimi bulgulara göre 1851'de kapandığı varsayılan mülteci meselesi yaklaşık on sene sonra başka görünümde varlığını devam ettirmişti. Bu çalışmanın amacı, var olan yerleşik kanının aksine, 1849 Macar ve Leh mülteciler meselesinin 1848'de başlayıp 1851'de kapanmış bir tarihsel sayfa olmayıp Osmanlı bürokrasisini bir süre daha meşgul eden uzun vadeli yansımaları olduğunu ortaya koymaktır. Bunun için odaklanması gereken daha ziyade ana akımın dışında kalan mülteciler ve mühtedilerdir.</p>	<p>Hungary's plea for freedom, the longest lasting among the Revolutions of 1848 that swept across Europe, was forcibly crushed by the armies of Tsarist Russia and the House of Austria in August 1849. Consequently, thousands of refugees fled to the Ottoman Empire, which granted them the right to asylum. The period in exile was a catalyst that deepened the differences of opinion among the revolutionaries. Polish General Józef Bem was bitterly criticized by Kossuth when he announced his conversion to Islam, along with his followers. A great deal of scholarly attention is concentrated on the Kossuth group, though they were less in number. For many, the departure of the upper echelon from Turkey, who had been gradually released until 1851, marked the end of an era in the history of the Ottoman Empire. Evidence from the Ottoman Archives suggests that the question that was supposed to be solved in 1851 continued in different forms even later. This study aims to suggest that the Hungarian and Polish refugees question of 1849 is not a historical page that was relevant only between 1848 and 1851, yet it had long-term implications. For this, we should focus more on the refugees and converts who were kept out of the mainstream.</p>
<p>Anahtar Kelimeler</p> <p>Macar-Leh Mülteciler, Garibaldi Takımı, Antal Şınayder, Murat Paşa, Şarl Cüstinyani</p>	<p>Keywords</p> <p>Hungarian-Polish Refugees, Garibaldi Team, Antal Schneider, Murat Pasha, Charles Justinian</p>

^a Doktora Öğrencisi, Roma Sapienza Üniversitesi, Edebiyat ve Felsefe Fakültesi, Avrupa Tarihi Doktora Programı. Email: ilkay.kiriscioglu@uniroma1.it
(Sorumlu Yazar/Corresponding author)

1. Giriş

1848 yılında değişim rüzgârları Avrupa'nın büyük kısmını etkisi altına almıştı. Bunun Avusturya İmparatorluğu coğrafyasındaki yansıması bazı Macar soylularının öne sürdüğü anti-feodal talepler ile başladı. Başlangıçta tamamen yasal bir çizgide ilerleyen liberal hareket zamanla radikalleşerek topyekûn milli bağımsızlık davasına dönüştü. Fakat aynı anda Çarlık ve Habsburg orduları ile karşı karşıya kalan Macar özgürlükçülerinin yenilgisi kaçınılmazdı. Hürriyet umudunun sönmesi üzerine binlerce Macar-Leh-İtalyan siyasî mülteci Osmanlı topraklarına akın etti. Transilvanya'daki çarpışmalarda adından söz ettiren Mareşal Józef Bem'in beklentilerinin hilâfında, önder Lajos Kossuth Osmanlı sultanının korumasına sığınanlar arasında yer aldı. Dönemin tutucu güçlerinden olan Avusturya ve Rusya imparatorlukları Bâb-ı Âli'yi yoğun diplomatik baskıya maruz bıraksa da mültecilerin iade edilmesini sağlayamadılar.

Sığınanlar arasında hem Macar hem de Leh milli kahramanı sayılabilecek General Bem, çevresindekiler ile birlikte Müslüman olduğunu ilân etti. Kossuth, Müslüman olma seçeneğine asla yanaşmadığı gibi Lehli mareşalin kararını tasvip etmedi. İslam'ı kabul etmeyip Kossuth'un liderliğini benimseyen grup Bâb-ı Âli tarafından Kütahya'da enterne edilirken sayıca daha fazla olan Bem ekibi Halep'e sevk edildi. Bu yazıda da göstermeye çalışacağımız üzere Bem'in (ihtida ettikten sonra Murat Paşa) Kossuth'a rağmen aldığı inisiyatif Macar milli mücadelesinin, bugüne dek az bilinen, yeni bir yolunu/yöntemini açmıştı. Fakat bu izlek, Macar özgürlük savaşını takip eden büyük göçü Kossuth'un göçüne indirgeyip onu olabilecek en toptancı bir biçimde "Kossuth Göçü" olarak tavsif eden anlayış yüzünden gün yüzüne çıkamadı. Bunun bilinçli bir dışlama olup olmadığı ayrı bir tartışma konusu olsa da liderin Osmanlı topraklarında geçirdiği sürgün devrinin aynı zamanda Macar ulusal davasının temsilinde üstlendiği tekelin sarsılmasında önemli bir aşama olması Kossuth kültü için bir miktar can sıkıcı olsa gerektir. Öyle ya da böyle bilgi üretiminin iktidar ilişkilerinden bağımsız olmadığı yaygın olarak kabul edilmiştir. Bu yazıda da Macar-Leh mültecileri hakkında bugüne dek yapılan entelektüel üretimdeki öne çıkarma ve susturma öğelerinin tespitinden hareketle mülteciler meselesinin tarih yazımında kurgulanan ve amaca yönelik olarak tarif edilebilecek anlatıların dışında kalan alternatif söylemlerin canlandırılması hedeflenmiştir.¹

1849 Macar-Leh mülteci krizi ve mülteciler ile ilgili literatürden bahsederken yeni katkılara ihtiyaç olduğunu söyleyerek başlamak isabetlidir. Çoğu zaman (ulus-) devlet merkezli olan ya da büyük tarihsel aktörler etrafında şekillenen anlatılara diplomatik-siyasî-askerî-biyografik çerçeveler hâkimdir. Her şeyden önce, erken dönemde ortaya çıkmış çalışmalar çoğunlukla arşiv materyallerinin etraflı bir sosyal analizden yoksun bir şekilde yayınlanmasıyla ortaklıklar taşır (Ahmed Refik, 1925, 1926; Hajnal, 1927; Mehmed Galib, 1909). Literatürde sıkça rastladığımız bir başka tarz, Macar Bağımsızlık savaşı ve sonrasındaki mülteci krizi ile ilgili siyasî, askerî ve idarî gelişmelerin kronolojik olarak hikâye edilmesidir (Sadece iki örnek için bkz. Nazır, 2006; Saydam, 1997).

Her ne kadar devlet merkezli olmaklığı sürdürse de 1960'lı yıllarla birlikte 1848-1851 Macar-Leh mülteci krizinin tabiatı ile ilgili ufuk açıcı yeni çalışmaların ortaya çıktığı bir dönem açılmıştır. Bunlar arasında şüphesiz ki Yuluğ Tekin Kurat (1967) tarafından yapılan çalışma kıymetlidir. Batılılar elinde gasp edilen Osmanlı hariciyesinin bağımsız tarihsel öznelliğini teslim ettiği

¹ 1848-51 Macar ve Leh mültecileri literatürü ile ilgili bu historiografik çerçeve ilk kez şu konferansta bildiri olarak daha detaylı olarak tartışılmıştır (Kirişçioğlu, 2022).

çalışmasında Kurat, Bâb-ı Âli'nin becerili maharetli dış politika manevralarından hareketle Avusturya ve Rusya saldırganlığına karşı mültecileri savunan hareket tarzını salt İngiliz ve Fransız diplomatik desteğine indirgeyen anlayışı eleştirir. Ayrıca sığınmacıların Osmanlı modernleşme projesi üzerindeki olumlu katkısı literatürde en çok akseden tezdır, hatta tekrarlı tekrarlı bir ezber – *doxa* – haline dönüşmüştür bile denebilir. Bu sava göre coğrafi olarak biraz daha batıdan gelen sığınmacılar ihtida edip Osmanlı bürokrasisinde istihdam edilince yüksek olduğu düşünülen batı değerlerini beraberinde getirmişler, Tanzimat ile beraber yeniden yapılanma sürecine giren Osmanlı Devleti'nin ihtiyaç duyduğu yetişmiş insan ihtiyacını bir ölçüde karşılamışlardır (Sadece birkaç örnek için. Csorba, 2002, s. 811; Gümüş, 2020; Karpas, 2002: 170; Latka, 1987: 13; Ortaylı, 1989, s. 15-21).² Bu anlatı da öncekiler gibi devlet merkezli olup göçmenlerin tüm varlık sebebini batı dışı bir devleti medenileştirmekle *sınırlamıştır*.

Bir de devrim önderlerinin biyografileri, anıları ya da askerî, entelektüel ve devrimci faaliyetleri ile ilgili sayılamayacak kadar çalışmaya rastlanabilir.³ Liderlere gösterilen bu namütenahi ilgi bilgi üretimini elit merkezliliğe hapsedmektedir. Dolayısıyla literatür çoğunlukla devrimci seçkinlerin yaşamları ile ilgilenirken profesyonelleri, alt kademelerdeki ordu mensuplarını ve köylüleri göz ardı etmektedir (Karpas, 2002, s. 170). Bu kısıtlılığın yalnızca İngilizce ya da Türkçe yazın için geçerli olmadığını belirtmek gerek. Zira Macar bir Türkologun gözlemine göre Osmanlı'da kalan mültecilere yönelik Macar tarih yazımı da büyük oranda verimsizdir (Csorba, 2002, s. 805). Bunlara karşın, son yıllarda on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında, Dersaadet'te öbekteleşen Macar-Leh siyasî sürgün toplumuna dair yapılan çalışmalarda belli bir kıpırdanmanın varlığından söz edilebilir (Özellikle bağımsız araştırmacı Csorba'nın emekleri önemlidir. Csorba, 2002, 2013, 2020; Kovács, 2016).⁴ Bu akım içinde Heléna Tóth (2014)'un ortalama mültecinin içinde bulunduğu sosyal bağlamı ve dayanışma ağlarını ortaya koyduğu eserini de özellikle zikretmek lazım gelir. Daha ziyade Macarca ve Almanca kaynaklardan beslenen ve bu sebeple Türkiye'de kalan mültecilerin sosyal durumları hakkında pek vaatkâr sayılmayacak bu eser yine de konuyu daha geniş tarihsel bağlamlarda ele alma yöntemiyle dikkat çekicidir. Bunun yanında bir eksikliği de yüzümüze çarpar. Öyle ki Osmanlı Devleti'ne sığınan kırk sekiz devrimcileri akademik yazında yeterince ulusötesileştirilmemiştir. Özellikle 1850'li ve 1860'lı yıllarda İstanbul'da varlığını sürdürmeye devam etmiş olan siyasî sürgünlerin Osmanlı'ya sığınmakla karşılarına çıkan yeni fırsatlar, bu fırsatları manipüle edilmiş biçimleri ya da farklı jeo-kültürel yapılar ile olan karşılaşmalarının geride bıraktığı kültürel miras (modernleştirme dışındaki) ve önlerine açılan yeni ulusötesi fırsatlar hala bilinmezlerle doludur. Seçkinlerin Osmanlı'yı terk ettiği 1851 sonrasında Osmanlı'da kalmayı tercih etmiş (ve çoğunun Bem'in yolundan giden mühtediler olduğunu tahmin ettiğimiz) Macar-Leh (ve hatta İtalyan) mülteci toplumunun dönemin Doğu ve Orta Avrupa coğrafyalarında faaliyet gösteren başka devrimci unsurlar ile kurdukları dayanışma ağlarının tafsilatı hakkında çok az şey bilinmektedir. Bu maddelerin ortaya çıkarılmasına katkı yapmak adına elinizdeki mütevazı

² Sıralanan çalışmaların tarihleri dikkat çekicidir. 1980'lerin sonlarında öne sürülen bir yaklaşımın 2020'li yıllardaki takip edilmiş tarzı ilgili yazındaki bilgi üretiminin kısırlığını ve meseleleri ele alış biçiminin klişelerin ötesine geçemediğine dair bir delil olsa gerek. Hemen ifade etmeliyiz ki mültecilerin Osmanlı'yı "medenileştirdiği" görüşünün demode bir hâl aldığına öne sürmek onların Osmanlı'nın reform çabalarında hiçbir elle tutulur katkıda bulunmadığını savunmakla ya da bu yolda yapılan akademik çalışmaları değersizleştirmekle eşdeğer değildir, daha ziyade elinizdeki çalışmanın güncel tarih yazımı yaklaşımlarından aldığı ilhamla bu akımdan ayrıldığına gerekçesidir.

³ Bu bağlamda karşımıza en çok çıkan isim şüphesiz ki Kossuth olmaktadır. Hakkında yapılan tüm çalışmalara yer vermek imkânı yok. Türkçe'de olan önemli iki eseri anmakla yetinelim (Hermann, 2003; Kakuk, 1968).

⁴ Yine bu bağlamda görülebilecek bir eser Macar mücadelesine yüzbaşı rütbesiyle katılan Joseph Hutter'in hâtıralarıdır. Eser yakın zamanda Bayram Nazır tarafından neşredilmiştir (Hutter, 2018).

çalışmada post kolonyal perspektifin metodolojik temelleri ile mutabık kalınmıştır. Ana akımın dışında kalanların sesleri geri getirilmeye çalışılmış, tüm toplumların aynı zamansallıkta bulunup benzer global gelişmelerden etkilendiği kabul edilerek Batı kaynaklı büyük anlatıların ötesi sorgulanmış ve son olarak da mekansal bakımdan ulusötesi bir perspektifle daha geniş coğrafyalar içerilmiştir.

Kaynaklara gelince, bu çalışmayı mümkün kılan kaynaklar Başbakanlık Osmanlı Arşivi (BOA)'nde bulunan ve temel olarak Şarl Cüstinyani, Kolofon Matyas ve Antal Şınayder'in dâhil olduğu birtakım "fesad" içerikli faaliyetlerin arşivdeki yankılarıdır.⁵ Bunlar arasında diğerlerinden daha fazla başvuracağımız istintaknâmelerdir. Cüstinyani ilk kez olarak 26 Nisan 1861 [15 Şevval 1277] tarihinde Rusçuk'ta sorgulanmıştır, bunu takip eden sorgu aynı yerde olup 29 Nisan 1861 [18 Şevval 1277] tarihidir. Rusçuk'tan İstanbul'a gönderilmesinin akabinde 5-6 ve 13 Haziran 1861 [26-27 Zilka'de ve 4 Zilhicce 1277] tarihlerinde arka arkaya üç sorgunun daha yapıldığı ve son sorgudan yaklaşık yirmi gün sonra 3-4 Temmuz 1861 tarihlerinde [24-25 Zilhicce 1277] iki yeni sorgunun daha yapıldığı görülür. Öte yandan, kısa bir süre Cüstinyani'ye yol arkadaşlığı yapmış olan Kolofon Matyas'ın Avusturya konsoloshanesinde yapılan sorgusunun tercümesi de kimi durumlarda bize çapraz sorgulama yapma olanağı verir (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861; HR. MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861; HR. TO., 161/30, M. 1861).

İstintaknâmelerin niteliğinin elinizdeki araştırmancının elde etmeye teşebbüs ettiği sonuçlara ulaşmakta gerçekten işlevsel olup olmadığı sorusu akla gelebilir. Devlet merkezli yaklaşımların eleştirisinden hareket eden bir girişimin günün sonunda devlet arşivlerinde saklanan materyale dayanması bir anomali olarak addedilebilir. Öyle ki polis sorgusuna tabi tutulduğu için bugün arşivlerde izini sürebildiğimiz aktörlerin ancak belli bir asayiş sorunu bağlamında devletin merakına mazhar olduğu hatırlatılabilir. Buna karşılık olarak kuramsal bir yapı olarak devletin en nihayetinde belli bir dönemde onu oluşturan sosyal öznelerin ilişkilerinden ibaret olduğu akıldan çıkarılmamalıdır. Dolayısıyla onun sebep olduğu, tarih yazımına kaynaklık edebilecek her çeşit materyali kategorik olarak sivil alanın dışında ve hatta karşısında şartlandırmak teorik olarak pek çekici değildir. Kayıtların bürokratik mekanizmadan elde edilmesi onların ele alınışını kaçınılmaz olarak sahibinin sesi haline getirmez. Bahsi geçen aygıt tarafından vücûda getirilmiş dahi olsalar bu belgeler, üzerinde rekabet edilebilen bir alan olarak devlet dışı – ki bu kaçınılmaz olarak devlet karşıtı olmak zorunda olmayan- yorumlara mahreç olabilirler. Belirleyici olan elindeki malzemeyi işleyen tarihçinin yorumudur. Zaten birbirinden kesin sınırlarla ayrılmış olan ve üstelik karşıt şekilde konumlanmış olan devlet-toplum ikiliği bir fantezi olarak akademik yazında aşılmıştır desek yanlış olmaz.⁶ Velhasılkelâm, resmi tarih yazıcılığı bizzat resmi kaynaklar yardımıyla da tekrar gözden geçirilebilir. İstintaknâmeler bu bağlamda kıymeti su götürmez fırsatlar sunabilmektedir. Her ne kadar şüpheli ve asık suratlı bir üst otoritenin karşısında konumlansa da sorgulanmaya konu olan özne kişisel savunmasını yapabilmekte ve bu yolla gelecek nesillerin tarihçilerine sesini duyurabilmektedir. Hatta daha dikkatle bakılacak olursa zabtıyede ifade veren müştekinin dile getirdikleri bir hatıratı ya da hatıra parçacığını anımsatırcasına geçmişten yaşam kesitleri olarak düşünülebilir. Aşağıda değineceğimiz Cüstinyani'nin öyküsünün de gösterdiği gibi istintaknâmeler tarihçilere sorgulayan otoritenin amaçlamadığı dolaylı fırsatlar sunabilmektedir. Dolayısıyla sıradan kişilerin devlet ile temaslarının neden olduğu çatlakların sosyal tarih için potansiyelli olarak

⁵ Kurumun güncel ve resmî ismi T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı'dır. Bu araştırmada yerleşik bir kullanımı olduğu için "Başbakanlık Osmanlı Arşivi" kullanımına daha çok başvurduk.

⁶ Bu iddiayı ampirik veriler ile de örneklemek mümkündür. II. Abdülhamid döneminde Yıldız Sarayı'nın kamusal alanı çeşitli filantropik girişimlerle bizzat kendi müdahalesi ile oluşturduğu anlar hatırdan çıkarılmamalıdır (Özbek, 2005).

adedilmesinde teorik bir imkânsızlık yoktur. Bütün bunlara rağmen on dokuzuncu yüzyılın adli reformlarıyla bağlantılı olarak sorguların kayda geçirilmesi pratiği ile gündeme gelen istintaknâmeler tüm ilginçliklerine rağmen Osmanlı tarihçileri tarafından son derece az başvurulmuş kaynaklar olma mahiyetini korumaktadır (Onaran, 2018, s. 19). Daha da ileri gidecek olursak, bahsedilen ihmalin bu yazıya konu olan Macar mültecileri önderlerinin Osmanlı'yı terk ettikten sonraki on yılda geride kalanların faaliyetlerine dair yukarıda işaret ettiğimiz eksikler ile de yakından ilintili olmalıdır.

Doğası gereği sorgu zabıtlarının her daim yanıltıcı olma potansiyelini taşıdığını gözden kaçırmayarak Cüstinyani'nin ifadelerini ele alırken başka arşiv belgeleri ya da ikincil kaynaklar ile çapraz sorgulama yapmaya gayret ettik. Sonuç olarak, Başbakanlık Osmanlı Arşivleri'nden elde edilen bazı bulguların verdiği izlenimlere göre Macar-Leh 48'lileri arasında olan Murat Paşa'nın kimi takipçileri 1860'lı yıllara gelindiğinde dahi Avrupa'da etkin olan liberal-devrimci ağının bir parçası olarak birtakım devrimci faaliyetlere devam etmekteydiler. Bunun ilginç tarafı bu öznelerin bir çeşit ikili bir hayat sürdürmesidir. Yer üstünde Müslüman kimlikleri ve resmi görevleri bir yandadır, diğer yandaysa etnik kimlikleri ve ihtilalci faaliyetleri yeraltındadır. Özellikle Osmanlı başşehirinde kümelendiği anlaşılan ve arşiv belgelerinde "Garibaldi Takımı" olarak anılan, İtalyan ve Balkan yarımadalarındaki kimi milliyetçi gruplarla dayanışma ve bazen de rekabet içinde olan bu komitenin öncelikli olarak Habsburg monarşisi aleyhinde bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu çok çeşitli jeo-kültürel temaslardan doğan, beslenen ve serpilerek etkileşimleri bütün boyutlarıyla ele almak ancak bir doktora tezinin konusu olabilir. Biz burada bahsolunan alışverişlerin varlığına- belki de- ilk kez dikkat çekip bunun bazı kısıtlı yansımalarını öne koyacağız.

2. Şarl Cüstinyani'nin Kısa Hikâyesi⁷

Cüstinyani'nin hikâyesi henüz yirmili yaşlarının başlarında olan Macar milliyetçisi bir Avusturya zabitanın görev üzerindeyken İtalya'ya firar edip orada yaptığı bir dizi seyahat ve dâhil olduğu devrimci faaliyetleri kapsar. Kuzey İtalya şehirlerinde başlayıp Sicilya'da devam eden Cüstinyani'nin gezileri Napoli'deki birkaç aylık soluklanmanın ardından Osmanlı payitahtına uzanır. Hikâye burada da kalmaz, Cüstinyani İstanbul'dan Belgrad'a doğru üzerinde Hüseyin ismi muharer bir Osmanlı mürur tezkiresi ile yolculuk ederken Rusçuk'ta Osmanlı otoritelerince tutuklanır ve geçirdiği soruşturma sürecinin sonunda sınır dışı edilir (BOA, A.MKT.NZD., 368/72, H. 1278/M. 1861; HR.MKT., 386/72, H. 1278/M. 1861; HR.MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861). 1860'ların başında geçen bu kesit bir de karşı casusluk unsuru barındırır ki Cüstinyani'nin İstanbul'da tanışıp birlikte yola çıktığı Matyas'ın gizli görevi yol arkadaşını Avusturya'ya teslim etmektir. İkilinin bindiği vapur Tuna nehri üzerindeki Yergöğü'nde durduğunda şüpheli görülen Cüstinyani indirilir. O sıralarda Osmanlı Devleti aleyhindeki komitacı faaliyetlere karşı taviz vermeyen Eflak idaresi ikiliyi bir süre gözaltında tutup tekne ile Rusçuk'a celp eder. Orada olanlar olur. Refikini ihbâr etmek üzere Avusturya konsolosluğuna giden Matyas'a karşılık peşindeki Nemçelilere teslim olmak istemeyen Cüstinyani Osmanlı hükümet binasına sığınır. Böylece bu hikâyeyi kurgulamamıza imkân veren istintaknâmeler ve diğer resmi yazışmaların üretimi söz konusu olur.

Mohaç'a üç saat uzakta bulunan Baranya bölgesinden olduğunu ifade eden Cüstinyani Osmanlı otoritelerince gözaltına alındığında henüz yirmi iki yaşındaydı.⁸ Yüzbaşı olarak bulunduğu

⁷ Hem tekrardan kaçınmak hem de yerden tasarruf etmek adına Cüstinyani'nin hikâyesini burada olabildiğince kısa tutacağız. Zira hikâyenin geniş versiyonu bir kitap bölümü olarak yayın sürecindedir.

⁸ Matyas ise Cüstinyani'nin Bohemya'da tevellüt ettiğini söyler. BOA, HR. TO, 161/30, M. 1861, s. 2. Rusçuk'ta yapılan ilk sorgusunda yirmi bir yaşında olduğunu söyleyen Cüstinyani İstanbul'daki ilk istintakında yirmi iki yaşında olduğunu söyler. Sorgularken müstantiğın verdiği bilgidan Cüstinyani'nin mürur

Avusturya ordusundan tahmini olarak 1860'ta kaçmıştı. Macar kökenli olduğu için Habsburg-Lorraine monarşisine yönelik samimi duygular beslemeyen Cüstinyani kaçışının arkasındaki motivasyonu şöyle açıklar:

Bundan on beş ay evvel Nemçe askerinin mülâzımlığından [...] alayım ile ikâmet ettiğim esnada Avusturya devletinin zaten olan vatanım Macaristan'ın hayırhâhı olmadığından mâ'adâ hısım ve akrabalarımızı i'dâm ve familyalarımıza pek çok hakâret etmiş olduğundan nâşi alayımı terk ile Nemçe Devleti'nin aleyhine kıyam etmiş olan İtalya askerine dâhil olmak emeliyle Cenova'da Garibaldi tarafından ta'yîn olunan me'mûrlara gidip yüzbaşılık rütbesi ile İtalya askerine dâhil ve Napoli ve Gaeta vesâir bazı mahallerde vuk'u bulan muharebede istihdâm olunduktan sonra gâilenin def'ile bende isti'fâmı verip Napoli şehrine geldim (BOA, HR. MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861, s. 2).

Firar ettikten sonra başta Ferrara, Bologna ve Cenevre gibi İtalyan şehirlerine bir dizi seyahat gerçekleştirir. Bu yolculuk önde gelen kimi Macar devrimcilerinden tavsiye almak üzere vardığı Torino'da son bulur (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3-4). Sonra Cenova'ya geçip Garibaldi'nin yoldaşlarıyla iletişime geçer ve ünlü generalin bulunduğu yeri, yani sıradaki durağını öğrenir (BOA, HR. MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861, s. 2). Nihayet Sicilya adasındaki Mesina şehrinde Garibaldi'nin mahiyetine tabi olur, Napoli'ye kadar Nice'li generalin efsaneleşmiş yürüyüşüne eşlik eder ve hatta yüzbaşılık rütbesiyle gönüllülerine kumandanlık yapar (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3-4).

Avusturyalılara karşı İtalyan milliyetçilerinin saflarında yer alan bu genç devrimci savaş sona erdikten sonra askerlik görevini terk edip bir liman şehri olan Napoli'ye yerleşir. Burada geçirdiği beş aylık sürede çeşitli Macar ve İtalyan devrimcilerle ülfet eder. Bu ilişkilerin sonucunda bir komiteye iltihak eder ve birtakım, Osmanlı'nın adlandırmasıyla *fesâd-amîz* olan, ilannâmeleri ulaştırmak üzere vapurla Napoli'den Dersaadet'te gönderilir (BOA, HR. MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861, s. 2; olayın detaylarını hâvi bir tahrirât ve fesâd-âmîz tabirinin geçtiği yer için. BOA, HR. SYS., 1798/16, M. 1851). İstanbul'a varır varmaz gelirken vapurda tanıştığı başka bir Macar devrimci ile Londra Lokantası isminde bir yerde konaklarlar (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3). Kısa süre içinde 1849 mültecilerinden olup Murat Paşa'nın mahiyetinde ihtida eden Tabip Hüseyin Bey, ihtida olmadan önce Antal Şınayder, ile temasa geçer. İşte İstanbul'da geçireceği doksan beş gün zarfında kalacağı yer Hüseyin Bey'in Ortaköy'deki evi olur. Bu hanede konakladığı sürede neler yaptığına dair doğrulanmış ve etraflı bilgilerden yoksunsak da İstanbul'daki Macar-Leh-İtalyan sürgün toplumu ile çeşitli temaslarda bulunduğu aşikârdır (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3-4). Cüstinyani'nin Hüseyin Bey'in hanesinde arkadaş olduğu sözümona komitaçılardan birisi de Matyas'tır. Fakat bu tanışıklık Cüstinyani'nin pek de hayrına olmayacaktır, Matyas esasen devrimcilerin arasında sızmış bir Avusturya ajanıdır. Herhalde aralarında belli bir güven oluşana kadar bir süre İstanbul'da arkadaşlık ettikten sonra olacak, Cüstinyani, başına geleceklerden habersiz olarak, Nisan 1861 sonlarında Matyas ile arşiv belgelerinde Garibaldi Takımı olarak geçen ulusötesi örgütün görevlendirmesiyle Belgrad'a doğru yola çıkar. Yolculuktan kısa bir süre önce Cüstinyani evinde misafiri olduğu Hüseyin Bey'den kendisi için Osmanlı mürur tezkiresi almasını rica etmiştir. Bunun yanında tıpkı Hüseyin Bey gibi Cüstinyani de Hüseyin adını alır ve yine mezkûr şahsın evinde ihtida eder. İlginçtir, Matyas da Cüstinyani'den habersiz olarak Hüseyin Bey sayesinde Osmanlı mürur tezkiresi elde etmeyi başarmıştır, onun tezkiresinde görünen isim ise Mehmed Ali'dir. İhtilâlcilerin Müslüman ismi ile Osmanlı pasaportu almaktaki

tezkiresinde yaşının yirmi beş olarak kayıtlı olduğunu öğreniriz. BOA, A.M. 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 1, 5. BOA, HR.MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861, s. 3. Her durumda Cüstinyani 25 yaşından büyük değildir.

muradları fazla rahatsız edilmeden işlerini görebilmektir. Çünkü Matyas'ın Avusturya konsolosluğundaki ifşaatı ve hatta daha sonra da Cüstinyani'nin ikrar edeceği üzere yolculuklarının asıl maksadı Bosna, Sırbistan ve Bulgaristan'ın birleşmesi hakkında olan birtakım yayınları Sırp ihtilâlcilerine teslim etmek, asker toplamak, birtakım ihtilâl komiteleri vücûda getirmek ve Macaristan'ı isyana vermek gibi işlerdi (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3, 5; HR. TO., 161/30, M. 1861, s. 3; HR.MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861, s. 2).

İstanbul'dan Belgrad'a gitmek üzere Osmanlı geçiş izinleri ile hareket eden iki mühtedi için işler planlandığı gibi gitmez. Köstence'den bindikleri vapur Yergöğü'ne vardığında vapurun yazıcısı Cüstinyani'den şüpheli olduğu gerekçesiyle inmesi ister. Cüstinyani uyarıyı kabul eder, onu ele vermek isteyen Matyas da onun zorunlu inişini takip eder (BOA, HR. TO., 161/30, M. 1861, s. 3). İndiklerinde ise bu kez Eflak polisi tarafından tutulup tekneyle karşı kıyıda Rusçuk'a yönlendirilirler (BOA, A. MKT.UM., 468/23, H. 1277/M. 1861). Rusçuk'a vardıklarında geceleme üzere Mûytab Mihail adında biri tarafından işletilen Tırnova adındaki hana varırlar (HR.MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861, s. 2). Matyas bulduğu ilk fırsatta Avusturya konsoloshanesine gidip refikini ispiyonlar. Bundan sonrası Cüstinyani'in ifadesiyle şu şekilde vuku bulmuştur:

Daha ben henüz yatar iken konsolos mümâileyh tarafından bir tercüman ile iki kavvası gelip beni yataktan kaldırıp haydi seni konsolos pek istiyor diyerek beni götürmek istediler ben dahi kalıp gidip lokantadan dışarıya çıktığımda kavvaslar beni tutacak idi ben dahi orada bulunan bir Bulgarın kolundan tutup haydi bana paşanın konağını göster diyerek çektim paşanın konağı dahi orada beş altı yüz adım kadar ötede imiş gösterdi kaçıp konağından içeriye girdim arkamdan Nemçe konsolos kavvasları dahi koşup geldi ve yetişip konaktan dışarıya çıkarmak istedi ise de ben dahi ben sizin sefarethânenizi tanımam benim sefarethânem burasıdır diyerek gittiğimden beni zabtiye binbaşısı imiş onun karşısına çıkardılar sonra dahi paşanın divan efendisi yanına götürdüler divan efendisi ve mezkûr binbaşı ve bir başka efendi hazır olduğu halde bir saat kadar bana kahve çubuk içirdikten sonra istintak ettiler (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 4).

Bu kısa hikâyeden hemen giriş bölümünde yaptığımız gözlemlere yönelik dikkati çeken hususları somutlaştırabiliriz. Hikâyede göze çarpan ilk şey hiç şüphesiz ki Macaristan-Avusturya-İtalya-Osmanlı-Balkanlar gibi çok geniş bölgelerin tek bir potada harmanlanmasıdır. Habsburg İmparatorluğu'nun Slavik bölgelerine nazır olan Baranya'da doğmuş Macar kökenli genç bir Avusturya zabitanının bir şekilde ordudan kopup/koparılıp İtalya'da bulunan Macar sürgünleri ile iletişime geçtikten sonra Garibaldi'nin İtalya'nın büyük oranda birleşmesi ile sonuçlanan askerî harekâtına rütbeli olarak katılma hikâyesi Macar ve İtalyan tarih yazımları için başlı başına dikkat çekicidir. Öte yandan, Cüstinyani'nin Napoli'de bir süre geçirdikten sonra devrimci emellerle İstanbul'a taşınıp oradan da Balkanlar'a doğru yola çıkması on dokuzuncu yüzyıl Avrupa devrimci trafiğinin Osmanlı bünyesini de içine aldığı göstermektedir. Cüstinyani'nin faaliyet gösterdiği örgütün İstanbul'daki irtibat kişisi olan Hüseyin Bey'in 1849'da Osmanlı'ya sığınıp ihtida eden Macar-Leh mültecilerinden ve hatta Kossuth'un muhaliflerinden oluşu işleri daha da karmaşıklaştırmaktadır. Her ne kadar tekil bir olaydan yola çıkarak on dokuzuncu yüzyılın ikinci yarısında Avrupa'da faaliyet gösteren radikal-liberal-devrimci-kardeşlik ağlarının bütün veçhelerini ortaya koymak kâbil değilse de on iki sene önce Osmanlı'ya sığınıp, ihtida ederek Hüseyin ismini alan, Macar devrimci Şınayder ile onun kılavuzluğunda Osmanlı makamlarına sığınan, onun gibi ihtida ile Hüseyin ismini alan Macarlı devrimci Şarl Cüstinyani'nin hikâyelerinin kesişimi 1849 Macar-Leh devrimcileri ile ilgili literatür taramasında eksikliğine işaret ettiğimiz eksiklikler için son derece zihin açıcudur. Şimdi bir adım daha ileri gidip 1840'ların sonunda ve 1860'ların ilk yarısında

Osmanlı bürokrasisini meşgul eden iki devrimci dalgayı birlikte düşünmemize yarayan bu ikilinin hikâyesi sayesinde bazı sosyolojik gözlemlerde bulunacağız.

3. İltica ve İhtidanın İki Nesli

Cüstinyani'nin Napoli'den yola çıkıp İstanbul'a gelir gelmez aramaya koyulduğu ve şehri terk edene dek evinde konakladığı kişi Osmanlı'ya sığınan 48 devrimcilerinden olup ihtidayla Hüseyin ismini benimseyen Şınayder'dir. Şınayder 1848-1849 Macar İhtilâli ve Bağımsızlık Savaşı'nın Avusturya ve Rusya tarafından yok edilmesi sonrasında Osmanlı Padişahı Sultan Abdülmecid tarafından kendisine sığınma hakkı verilmiş Macar ve Leh mülteciler arasındaydı. Yazının en başlarında hatırlattığımız gibi, din değiştirip Murat Paşa ismini alan Mareşal Bem ile birlikte ihtida edip Halep'e sevk edilmişti. Hüseyin Bey Osmanlı ordusunda tabiplik yaptı, diğer birçok Macar-Leh mülteci gibi Kırım Savaşı'nda Osmanlı'ya hizmet etti. Ve hatta bu hizmetleri sonucu rütbe ve madalyalarla ödüllendirildi (BOA, A.MKT.NZD., 197/94, H. 1273/M. 1856; A.MKT.NZD., 207/18, H. 1273/M. 1856). Hüseyin Bey'in ne vakit olduğu şu an için net olmamakla birlikte bir noktada İstanbul'a yerleştiği biliniyor. Bunun dışında İstanbul'daki Macar toplumunun da lideri olduğu anlaşılıyor.⁹

Gelelim Cüstinyani ve Şınayder arasındaki ilişkinin tabiatına. Cüstinyani ilk sorgularında Ortaköy'de mukim Hüseyin Bey'i babası olarak tanıtır. Fakat müstantik ifadelerinde kimi çelişkileri ortaya koyması üzerine Cüstinyani o ana kadar söylediklerinin Nemçelilere teslim olunmamak efkârıyla söylenmiş olduğunu itiraf eder. Bu andan itibaren Hüseyin Bey hakkındaki ifadesini “*her ne kadar babam değilse de babam gibidir*” diyerek tevîl etse de aralarındaki ilişkiyi baba-oğul ilişkisi olarak yansıtmaya devam etmesi dikkati çeker. Yine aynı yerde Hüseyin Bey'in zaten gerçek babasının tanıdığı bir aile dostu olduğunu söyler (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3-5). İşte bu baba-oğul ilişkisine dayanarak Alman boyunduruğundan kurtulmak ülküsünde yolları bir şekilde İstanbul'da kesişen ve ihtida edip Hüseyin ismini alan bu iki Macar milliyetçisinin Osmanlı'daki Macar ve Leh siyasî göçmenlerinin iki neslini temsil ettiklerini iddia edeceğiz. Bu ilişki daha geniş anlamda Osmanlı'ya sığınan kırk sekiz göçmenlerinden ihtida etmiş hizbi 1860'larda İtalya'nın kuruluşunda mühim rol oynamış devrimci faaliyetlerle ilişkilendirmeyi mümkün kılan bağı sağlayacak. Öte yandan, iki Hüseyin arasındaki ilişkinin üzerinden yaptığımız fikir yürütmeyi teorik olarak da temellendirebiliriz. Çünkü, tarihteki birçok zorunlu göçün sosyolojik tahlili göstermiştir ki büyük bir göç dalgası yaklaşık on senelik bir devrede ilkinin bir nevi devamı sayılacak ikinci bir göç akımının yakın sebebinin teşkil edebilmektedir. Bu göç zincirleri için verilebilecek en bariz örnek Türkiye'ye göç eden Bulgaristan Türklerinin durumudur. 1950'li yıllardaki şiddetli Soğuk Savaş ortamının neden olduğu toplu göçü aile birleşimi için gündeme gelen 1968-78 arasındaki diğer bir göç dalgası ve onu da 1980'li yılların sonundaki sıkışan sosyalist rejimin neden olduğu başka bir göç dalgası takip etmiştir. Devam nitelikli kitlesel göçlerin arkasındaki güdüler çeşitlidir, örneğin, ani ve plansız gerçekleşen bir göç gelecekte çözülmesi gereken bazı sorunları miras bırakır. Parçalanan aileler, geride kalan ekonomik varlıklar, göçe neden olan sosyal ya da politik şartların neden olduğu öfke, önce göç edenlerin daha sonra gelebilecek olanlara kolaylıklar sağlayabilecek durumda oluşu gibi. Elimizdeki ampirik gözlem de zincirleme göç olgusunun Osmanlı'ya on dokuzuncu yüzyılda göç eden Macar ve Leh devrimcileri için de geçerli olabileceğini düşündürmektedir.¹⁰

⁹ Tabip Hüseyin Bey'in kısa bir biyografisi şurada bulunmaktadır (Hermann, Joò, Mészáros ve Seres, 2010, 65-67).

¹⁰ Zincirleme göç olgusu fikri ana hatları ile ilk defa şurada sunuldu (Kirişcioğlu, 2019).

Baba ve oğul Hüseyin arasındaki ilişkinin her şeyden evvel duygusal bir yakınlıktan çok ideolojik bir veçheye sahip olduğu söylenebilir. Cüstinyani 1861’de Osmanlı otoritelerinin eline düştüğünde yirmili yaşlarının ilk yarısındaydı, yani Cüstinyani’nin 1830’lu yılların ikinci yarısında doğmuş olması muhtemeldir. 1848-49 Macar Devrimi ve onu izleyen Bağımsızlık Savaşı’na ve bu süreçte- tüm sevapları ve günahlarıyla- Kossuth’un liderliğine, devrimcilerin ülkeyi terk etmeye mecbur kalışlarına ve düzen tesis edildikten sonraki cadı avına küçük yaşlarda tanık olmuştur. Hüseyin Bey’in aile dostu oluşu da genç devrimcinin politik bir çevrede yetiştiği izlenimini vermektedir. Öyle olmasa dahi 1848 Macar Devrimi’nin, politik ilgiyi alevlendirmesi muhtemel bir sosyal ortamda, Cüstinyani’nin ideolojik görüşlerini erken yaşlarda şekillendirmeye başlamış olsa gerektir. Daha açık ifade edecek olursak oğul Hüseyin’in temsil ettiği genç Macar neslinin politik görüşleri hiç şüphesiz ki Baba Hüseyin’in temsil ettiği aktivist neslin tecrübelerinden birincil derecede etkilenmişti. Yukarıda da andığımız üzere Cüstinyani bir sorgusunda Avusturya ordusundan kaçmasını şöyle gerekçelendiriyordu: *“Avusturya devletinin zaten olan vatanım Macaristan’ın hayırhâhı olmadığından mâ’adâ hısım ve akrabalarımızı i’dâm ve familyalarımıza pek çok hakâret etmiş olduğundan”* (BOA, HR. MKT., 386/73, H. 1278/M. 1861, s. 1). Cüstinyani’nin siyaset evrenini anlama biçiminde 1848-51 tecrübesine gönderme yapması bununla sınırlı değildi. Bir başka ifadesinde de bir önceki jenerasyonun tecrübelerine bu kez şöyle atıfta bulunuyordu: *“mâdemki Nemçelüler Macarlulara o kadar hakaret ettiler idi ve Osmanlı Devleti dahi Macarlulara birçok iyilik edip kimini paşa ve kimini miralay etti ve dünyanın malûmudur ki Macarlıların cemilesi Nemçelülerin düşmanıdır”* (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3). Kısacası, her şeyden önce Cüstinyani’nin ve onun neslinin politik bilincinin Kossuth ve Bem gibilerinin temsil ettiği bir önceki neslin tecrübeleri ışığında şekillendiği söylenebilir.

Kırk sekiz jenerasyonunun bir sonraki jenerasyon üzerindeki etkisini yalnızca siyasî sosyalizasyonda aramamak gerekir. Politik eylemlilik bakımından da ikincilerin birincilerin etkisinde olduğu söylenebilir. Genç Macar devrimcisinin henüz ordudan firar etmeden önce İstanbul’da bulunan 1849 mühtedilerinden Hüseyin Bey ile temasta olduğu ve mektuplaştığı anlaşılıyor. Cüstinyani Rusçuk’tan İstanbul’a varduktan sonra ilk söylediklerine göre bu mektuplaşmalar *“kâh ayda kâh iki ayda bir vuk’u bulur”* imiş (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 2). Bu iletişimin Cüstinyani’nin harekete geçişinde de etkili olduğunu düşünmemiz mümkündür, hele ki ailesinin de Hüseyin Bey ile olan dostluğu göz önüne alındığında. Zaten firar edip İstanbul’a gelişinin kendi isteği ile mi yoksa “pederinin” isteği ile mi olduğu sorulduğunda Cüstinyani açıkça *“pederinin iş’ârı üzerine”* geldiğini söylemişti (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 2). İstanbul’da vakit geçirdiği sırada Cüstinyani’nin sadece Hüseyin Bey’den değil, 1849’da sayıları çok artan Macar-Leh-İtalyan topluluğunun başka mensuplarından da destek almış olması mümkündür. O dönem İstanbul’unda devrimcilerin kendilerine has bir çalışma yöntemlerine sahip oldukları görülür. Örneğin, Macar Türkolog ve oryantalist Arminius Vámbéry’nin gezi notlarına baktığımızda bu Macarların çalışma biçimine dair fikirler edilebiliriz. 1860’ların başında İstanbul’a vardığında Vámbéry şapkasının sayesinde kendisinin etnik aidiyetini tespit eden bir Macar aracılığı ile İstanbul’daki sürgün toplumu ile tanışır. Bir süreliğine bu topluluğun gösterdiği bir yerde konaklayan Vámbéry kendisine yardımcı olan kişinin Macar bağımsızlık mücadelesine katılmış ve sonradan Osmanlı’ya sığınıp Kırım Savaşı’nda bulunmuş biri olduğunu anlatır (Vámbéry, 2019: s. 29). Hem Macar hem mülteci hem de Kırım Savaşı’na katılmakla bu kişinin üzerinde durduğumuz gruba yakın olması muhtemel görünüyor.

Dersaâdet’te yerleşik Macar toplumuna mensup olan Baba Hüseyin Bey, neslinin tecrübelerinden etkilenen manevi oğlunun yalnızca Avusturya’dan kopmasını cesaretlendirmemiş aynı zamanda ona evinin kapılarını açmıştır. Yani söz konusu iki nesil arasında lojistik temelde de bir etkileşim

vardır. İstanbul'a varıp ilk iş olarak Hüseyin Bey'i aramaya koyulan Cüstinyani'nin Belgrad'a doğru yola çıkana kadar şehirde geçirdiği doksan beş günde Hüseyin Bey'in evinde kalmasına gerekçe olarak manevi babasının şu sözlerini öne sürer "*sen benim evlâdim gibi buraya gelip benim evimde oturabilirsin deyü söyledi*" (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 3). Diğer yandan Macarlı tabibin Ortaköy/Taşmerdiven mahallesinde bulunan ve o sıralarda yurt dışında bulunan bir Osmanlı paşasından kiraladığı ev sadece Cüstinyani için değil diğer başka Macar-Leh devrimciler için de bir buluşma noktası vazifesi görmekteydi. Unutulmamalıdır ki Cüstinyani sonradan Avusturya ajanı olduğu ortaya çıkan refiki Matyas ile de bu evde buluşmuş ve tanışmıştır (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 1, 5). Öyle görünüyor ki Macarlı Viola, Taşler (Tashler) ve Feyzi Paşa (Kohlman) da Hüseyin Bey'in evinin müdavimlerindedir. Bunlardan Viola iki üç günde bir eve gidip gelirmiş (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 4). Viola hakkında şimdilik detaylı bilgiden yoksunum ama Taşler Bey'in ve Fevzi Paşa'nın da 1849'da Osmanlı'ya sığınan Macar mültecilerinden olduğu biliniyor. Bu ifşalar ışığında Hüseyin Bey'in evini örgüt için bir toplanma yeri -belki bir karargâh- olarak saymak için yeterli kanıt vardır diyebiliriz. Bu ev bir merkez ise evin kiracısı olan Hüseyin Bey, Cüstinyani'nin ikrarına göre, aynı zamanda örgütün reisiydi. Yani Baba ve Oğul Hüseyin arasındaki ilişki aynı zamanda bir ast-üst ilişkisiydi. Demek oluyor ki bu iki jenerasyon arasındaki ilişkide bir de hiyerarşik katmanın varlığı olasıdır. Zaten Cüstinyani gibi, evinden kopup ne yapacağını bilmez halde bilmediği bir şehre gelen bir gencin evinde kaldığı kişiye karşı daha korunaklı bir durumda olması beklenemezdi.

Son olarak, Hüseyin Bey'in evi aynı zamanda Cüstinyani'nin üç kişi huzurunda din değiştirip Müslüman olduğu evdir. Bu din değiştirme işlemi gerçekleşirken şahit bulunan hazîrûndan biri Hüseyin Bey'in kendisiyse diğeri Hasan adındaki uşağıdır. Cüstinyani her ne kadar üçüncü kişiyi hatırlamasa da ondan "İslam olmuş bir Macarlı" olarak bahseder (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 5). Osmanlı sisteminde şeref-i İslam ile müşerref olmak niyetinde olan mühtedi adaylarının bir kefile ihtiyaç duyduğu (Deringil, 2012, s. 42-43) göz önüne alınırsa Cüstinyani neslinin mühtedi kırk sekizlerin açtığı yolu takip edebilmeleri için onların kefâletine de ihtiyaç duyduğu çıkarılabilir. Hiç şüphesiz ki ihtida etmek sadece belli bir aidiyet, belki bir çeşit bağlılık yemini temin etmesiyle değil daha somut olarak mürur tezkiresi elde etmek gibi Osmanlı Devleti'nin sağlayabileceği kimi imkânlarla erişebilmek için de işlevsel olabiliyordu. Öyle ki Baba Hüseyin'in gerek Osmanlı dâhilinde gerekse hâricinde taciz edilmeden rahatça seyahat edebilmesi için oğul Cüstinyani ve onun refiki Matyas için pasaport olarak da işlev gören Osmanlı mürur tezkiresi elde edebilme yeteneği son derece çarpıcıdır. Zira Cüstinyani sorgusunda "*Belgrada gidip gelinceye kadar Nemçelü tarafından ilişilmemek ve rahatça gidip gelmek için*" bu tezkireyi Hüseyin Bey'den rica ederek elde ettiğini ifşa eder (BOA, A.M., 25/46, H. 1278/M. 1861, s. 5). Birlikte yola çıktığı Matyas da kendi sorgusunda "*işbu tezkireyi asâkir-i şâhâne miralaylarından olup mezkûr komite âzâsından bulunan bir miralayın vâsıtasıyla istihsal eyledik ve iş bu tezkirede ismim Mehmed Ali deyü muharrerdir*" demektedir (BOA, HR. TO., 161/30, M. 1861, s. 3). Hatta bu devrimcilerin Osmanlı imkânları ile Habsburg idaresi aleyhinde bulunmaları diplomatik arenada da yankı bulmuş ve Avusturya konsolosunun Osmanlı nezdindeki şu yakınmalarına yol açmıştı. "*meğer nefis-i Dersaâdetde olarak ve herkesin ma'lûmu olduğu hâlde ekser-i âzâsı Devlet-i Aliyye hizmetinde bulunan zâbîtan eşhas-ı sâireden mürekkep Garibaldi nâmına*" olan komite "*Osmanlı pasaportları ve akçaları tedârik ve i'tâ ile 'alenen isyân ve ihtilâl-i dâhili tertip ve teşkîl etmektedirler*" (BOA, HR. TO., 161/30, M. 1861, s. 1). Görüldüğü üzere Murat Paşa'yı takiple İslam'ı seçmiş Macarlı devrimcilerin 1860'lı yıllara gelindiğinde dahi Cüstinyani gibi genç devrimcilere bir bakıma rehberlik yaptığı, yaklaşık on sene önce öğrendikleri belli pratikleri, ihtida etmek de buna dâhil, yeni nesillere aktardığı arşiv belgelerine yansımaktadır.

Baba Hüseyin ve Oğul Hüseyin arasındaki ilişkinin içtimaî tetkikinden sonra bunu daha geniş tarihsel bağlamlara yerleştirmek yazının başında ortaya koyduğumuz metodolojik açıklamalara göre gereklidir. 1849'da Osmanlı'ya sığınanların, faaliyet gösterdikleri ihtilalci çizgide belli bir emsâl oluşturmaları kendine mahsus bir hadise değildir. Bunu o dönemin Avrupa'da faaliyet gösteren başka devrimci hareketlerde de tanık olunan bir olgu olarak saptamak Osmanlı tarihinin bir sayfasını Orta Avrupa tarihine -eşit bir düzlemde- entegre etme imkanı sunar. Tıpkı Macaristan'da olduğu gibi İtalyan yarımadasında da Halkların Baharı doludizgin yaşanmış ve fakat benzer şekilde Habsburg ve Bourbon orduları karşısında ezilmiştir. Bugünkü İtalyan ulus devletinin dört kurucu babasından biri olarak resmedilen Giuseppe Mazzini'nin üyesi olduğu bir triumvirlik Roma'da uzun zamandır özlenen cumhuriyeti 1849'da deruhte etmiştir. Garibaldi'nin buradaki destanlaşmış, fakat umarsız, direnişi herhalde birçok kişiye György Klapka'nın Macar devrimin son kalesini nasıl savunduğunu kolaylıkla anımsatabilir. Kuzey İtalya'da Daniele Manin'in başarısızlıkla sonuçlanan ihtilâlci girişimi de bu bağlamda tipik bir başka örnek teşkil eder. Benzer kaderi paylaşan İtalyan ve Macar devrimcilerinin sürgündeki *post mortem* mücadeleleri yine benzer şekilde yeraltına kaymak durumunda kalmıştır. İşte 1860 senesine geldiğimizde bugünkü İtalyan siyasi haritasını büyük oranda meydana getirecek olan siyasi önderliğe asıl rengini veren yine Garibaldi gibi kırk sekizlerin önderliğinden başkası değildi. Binler Seferi'nin gönüllüleri on küsür sene evvel başarısız olmuş liderlerinin yönlendirmesine rıza göstermekte bir mahzur görmemiş, çoğunlukla İtalya'nın kuzeyinden devşirilen genç nesillerden mürekkepti (Trevelyan, 1919, s. 218). Hatta denebilir ki sadece güneydeki mücadelelerde değil, ülkenin orta kısımlarında cereyan eden askeri olaylar da hiç olmadığı kadar vatansever gençlere bağlıydı (Grew, 1963, s. 375). Kısacası, bugünkü İtalya'nın 1848'in başarısız önderlerinin on sene kadar sonraki liderliğini kabul eden genç jenerasyonun omzunda yükseldiğini söylemek bir abartı olmasa gerek. Dolayısıyla Antal Şınayder ve Cüstinyani arasındaki baba-oğul ilişkisinin Orta Avrupa tarihinde gözlemlenen benzer bir fenomen ile iç içe geçmiş olduğunu pekâlâ söyleyebiliriz. Bu basit bir benzerlik olarak geçilecek bir ilişki de değildir. Macar ve İtalyan devrimcilerinin dayanışmasını mümkün kılan şey Viyana'da kurulup Prens Metternich ile özdeşleşmiş olan Avrupa düzeninin, Avusturya'nın muhalefetine rağmen, 1860 ve 1870 yılları arasındaki on yılda önemli revizyonlara maruz kalışıydı (Ülman, 1973, s. 25). Cüstinyani de bu dayanışmanın bir sonucu olarak Avusturya ordusundaki görevinden firar edip İtalya devrimcilerinin faaliyetlerine katılmış ve sergüzeşti Osmanlı topraklarına kadar sarkmıştı. İşte bu ulusötesi etkileşimleri doğru olarak anlamlandırabilmek ülkelerinin Habsburglara karşı özgürleşmesini amaçlayan İtalya ve Macaristan'daki genç ve tecrübeli nesiller arasındaki ilişkiyi anlamaktan geçecektir. Toparlayacak olursak, Baba Hüseyin ve Oğul Hüseyin bahsinde elde ettiğimiz bulgulara göre 1849'da Osmanlı'ya sığınan ve ihtida etmiş kimi Macar mültecilerinin 1860'lı yıllara gelindiğinde bazı devrimci faaliyetleri sürdürdüğü bellidir. Buna benzer durumlar dönemin kimi Avrupa ihtilâlcilerinde de gözlemlenir. Dolayısıyla 1860'lı yılların başında dahi Osmanlı bürokrasisi 1849'un devamı niteliğindeki benzer siyasî nitelikli göçler ile meşgul olmaya devam etmiştir. Bu yeni göçlerin detayını sorgulamak bu yazının kapsamının dışında kalır. Her ne kadar Avusturya hariciyesi "*gerek Der-saâdetde dolaşan ve gerek Evropa'dan her gün vapurlar ile gelmekte olan serseri makûleleri*" diyerek geniş bir kitleden bahsetse de bunlar hakkında etraflı malumattan yoksunuz (BOA, HR. TO., 161/30, M. 1861, s. 1). Dolayısıyla Cüstinyani'nin temsil ettiği ikinci jenerasyonun göçlerini ya da devrimci faaliyetlerini bir "ikinci dalga" olarak tanımlamaya yetecek niteliğin varlığı şimdilik dikkatle yaklaşılması gereken bir yargıdır. Kaç kişi olduğundan bağımsız olarak, ikincilerin gelişi birincilerin faaliyetleri sayesinde kolaylaşmıştır denilebilir. Ve Cüstinyani gibi sonradan gelenlerin birçok yönden Hüseyin Bey gibi hemen hemen on sene önce gelenlerden etkilendiği, onların devrimci pratiklerini takip ettikleri, onların

yönlendirmesini kabul ettikleri, onların yardımlarından istifade ettikleri söylenebilir. Ve son olarak, bu iki nesil arasındaki ilişkinin daha geniş coğrafyalarda gözlemlendiğini iddia edebiliriz.¹¹

4. Sonuç

Avrupa'yı kasıp kavuran 1848 ihtilâllerinin Osmanlı'ya etkilerinden biri de Macaristan'daki bağımsızlık savaşının bastırılmasından sonra Türkiye topraklarına sığınan binlerce Macar-Leh mültecinin akını oldu. Mülteciler hakkında var olan çalışmaların meseleyi ele alış biçimlerinde tarih metodolojisi bakımından büyük eksiklikler olduğu açıktır. Devlet-merkezilik, büyük insan anlatıları ve modernleşme teorisinin etkisi ile batı gözüyle şekillenen çalışmalar daha ziyade isimleri iyi bilinen ama sayıca azınlıkta olan devrim önderleriyle ilgilenmiştir. Hiyerarşinin biraz daha alt basamaklarında kalan ya da Murat Paşa ve onun takipçileri gibi ana akımın dışında kalan özneler büyük oranda ihmâl edilmiştir. Hiç şüphesiz ki daha az elit olan devrimcilerinin- ki bunların büyük kısmının mühtedilerden olduğu anlaşılıyor- sesleri bu zamana dek daha az duyulmuştur. Lajos Kossuth'un temsil ettiği üst kadronun 1851'de Osmanlı topraklarını terk etmesi ile mülteciler meselesinin kapandığını varsayan tarihçiler olmuştur. Böylece sırf Kossuth ve bir avuç Macar devrimci önderi Osmanlı topraklarını terk ettiği için mülteciler meselesini bitmiş saymak konuyu daha geniş ve kapsayıcı biçimlerde ele almaya mâni olmuştur. Yukarıda ortaya koyduğumuz ve merkezinde Antal Şınayder ve Şarl Cüstinyani'nin bulunduğu tarihsel kesit göstermektedir ki meseleyi daha geniş mekânsal ve zamansal bağlamlarda ele almak mümkündür. Burada öne sürdüğümüz yeni perspektiflerin ilk ve en önemli sonucu 1848'de başlayan ve 1851'de ihtilal önderlerinin serbest bırakılmasına değin sürdüğü varsayılan Macar-Leh mülteci sorununun, bu çalışmada görüleceği üzere özellikle Macar mültecileri ile ilintili olarak, başka şekillerde devam edip 1860-1861 yıllarında da Osmanlı'yı meşgul ettiğiidir. İlerleyen yıllarda "sorun"un sureti değişmiş olabilir ama siretindeki devamlılık su götürmez.

518

Aradan geçen yıllarda Şınayder gibi ihtida ederek Türkiye'de kalmayı tercih etmiş devrimciler Cüstinyani gibi yeni nesil Macar devrimcilerine akıl hocalığı yaparak devrimci ruhu yaşatmışlardır. Bu sadece Türkiye'ye sığınan Macar-Leh mültecileri için değil, esasen İtalya'daki devrimci hareketlerde de rastlanan bir eğilimdir. Cüstinyani'nin öyküsünü mümkün kılan şey de Avrupa'da diplomasinin kurallarını temelden değiştirecek İtalya ve Almanya ulus devletlerinin kurulduğu on dokuzuncu yüzyılın çok özel bir anıdır. Bütün bunlardan bakıldığında 1851 yılının bir son değil, yeni bir yolun başlangıcı saymak da pekâlâ mümkündür. Yine de lider azınlığın serbest kalıp Avrupa ve Amerika'ya göç etmesinden sonra geride kalanların 1860'lı yıllara sarkan devrimci faaliyetleri, üstlendikleri ikili yaşam, girdikleri ulusötesi ilişkiler ve miras bıraktıkları devrimci pratiklere dair bilinenler fazlasıyla mevzidir. Macar kökenli iki devrimcinin aralarındaki münasebetlerden yola çıkarak baba ve oğul metaforu üzerinden temsil etmeye çalıştığımız ihtidanın ve ilticanın iki neslinin gösterdiklerinden hareketle ikinci dalga göçmenlerin Osmanlı'ya sığınışını genel bir olgu olarak takdim etmek ilk bakışta zorlama görünebilir. Yine de yirmili yaşlarının başlarında olup Avusturya ordusundan firar etmiş, İtalya ve Osmanlı'da bulunan kimi devrimcilerle temas kurup onların yardımını sağlamış ve sonrasında da Osmanlı topraklarına iltica edip İslam'ı seçmiş en az bir devrimcinin var olduğu arşiv kayıtlarında sabittir. Bu çalışmada da vurgulanmaya çalışılan tam olarak budur. En azından literatürde daha önce pek dikkat çekilmemiş bir ilişkiyi bir tez olarak değil bir hipotez olarak sunmak, araştırmacıların ilgisini çekmek istedik. Bu konuda yeterli bilgimizin olmayışı dahi başarısız Macar Bağımsızlık Savaşı akabinde Osmanlı'ya göç etmiş mültecilerin

¹¹ Karaömerlioğlu, A. "1968 As a Derivation of Its 'Transnational' Generation: Towards a Global Interpretation". Yayınlanmamış Metin. Belki de bugün 48'lilerin isimlerinin iyi bilinmesine karşın Cüstinyani gibilerinin az bilinmesi de bu iki nesil arasında iktidar ilişkisinde aramak gereklidir.

1850'ler ve 60'lardaki durumlarının ve uluötesi bağlantılarının geçmişte yeterince ele alınmamasındandır. Hiç şüphesiz ki Şarl Cüstinyani gibi isimler sayılabilecek, tarih yazımında bir kenara itilmiş olan daha alt kademedeki devrimcilerin hikâyeleri diriltilmelidir, çünkü, tarih yazımında yabancılaştırılan öznelerin seslerini geri getirmenin önemli politik sonuçları bulunmaktadır.

Kaynakça

Başbakanlık Osmanlı Arşivi [T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı] (BOA)

Sadaret Müteferrik Evrakı (A. M.)

Sadaret Mektubi Kalemi Umum Vilayat Evrakı (A. MKT. UM.)

Sadaret Mektubi Kalemi Nezaret ve Deva'ir Evrakı (A. MKT. NZD.)

Hariciye Nezareti Mektubi Kalemi Evrakı (HR. MKT.)

Hariciye Nezareti Tercüme Odası Evrakı (HR. TO)

Hariciye Nezareti Siyasî (HR. SYS.)

BOA, A.M.: 25/46.

BOA, HR. MKT.: 386/73, 386/72, 386/73.

BOA, HR. TO.: 161/30.

BOA, A.MKT.NZD.: 197/94, 207/18, 368/72.

BOA, A. MKT.UM.: 468/23.

BOA, HR. SYS.: 1798/16.

Araştırma Eserler

Ahmed Refik. (1925). Mülteciler meselesine dâir Fuat Efendi'nin Çar Birinci Nikola ile mülakatı. *Türk Tarih Encümeni Mecmuası*, 15(12), 361-386.

Ahmed Refik. (1926). *Türkiye'de mülteciler meselesi: Macar ve Leh mültecileri 1849-1851*. İstanbul: Matbaa-ı Âmire.

Csorba, G. (2013). İstanbullu Macarların tarihine dair bir kaynak "Macar nüfus kütüğü". *Güney-Doğu Avrupa Araştırmaları Dergisi* 2(24), 101-115.

Csorba, G. (2002). *Macar mültecileri*. Hasan Celâl Güzel, Kemal Çiçek ve Salim Koca (Ed.), *Türkler* (Cilt. 12) (s. 805-812) içinde. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.

Csorba, G. ve Sudár, B. (2020). *İstanbul'da Macar bir sahaf: Dániel Szilágyi*. Rifat Bali (Ed.), *Türkiye'de Kitap Koleksiyonerleri ve Sahaflar II* (s. 140-166) içinde. İstanbul: Libra Kitapçılık ve Yayıncılık.

Deringil, S. (2012). *Conversion and apostasy in the late Ottoman Empire*. Manhattan, NY: Cambridge University Press.

Grew, R. (1963). *A sterner plan for Italian unity: The Italian National Society in the risorgimento*. Princeton, NJ: Princeton University Press.

Gümüş, M. (2020) *Osmanlı Devleti'nin yabancı uzmanları istihdam politikaları: Killet-i Ricale/Memûrine çare arayışları*. Murat Haniççe ve Yunus Emre Tekinsoy (Ed.), *Osmanlı Devleti Hizmetinde Yabancılar* (s. 27-66) içinde. İstanbul: Selenge Yayınları.

Hajnal, I. (1927). *A Kossuth-emigráció törökországban*. Budapeşte, Macaristan: Magyar Történelmi Társulat.

Hermann, R. (2003). *Lajos Kossuth ve 1848-49 yıllarında Macar Özgürlük Savaşı*. Y. Gülen (Çev.). Budapeşte, Macaristan: Türk-Macar Dostluk Derneği Yayınları.

Hermann, R., Joó, A., Mészáros, K., ve Seres, I. (2010). *Türkiye'de kendilerine sığınma hakkı tanınan Macar mültecilerinin özyaşamlarından özetler*. Y. Gülen (Çev.). Budapeşte, Macaristan: Macar-Türk Dostluk Derneği Yayınları.

Hutter, J. (2018). *Avrupa'dan hilalin gölgesine sığınanlar: 1850 bir mültecinin hatıratından*. B. Nazır (Yay. Haz.). İstanbul: İstanbul Büyükşehir Belediyesi (Kültür A.Ş. Yayınları).

Latka, J. (1987). *Lehistan'dan gelen şehit: Mustafa Celaleddin Paşa*. İstanbul: Boyut Yayınevi.

Karaömerlioğlu, A. *1968 as a derivation of its "transnational" generation: Towards a global interpretation*. Yayınlanmamış Metin.

- Karpat, K. (2002). *Kossuth in Turkey: The impact of Hungarian refugees in the Ottoman Empire 1849-1851*. Studies on Ottoman Social and Political History: Selected Articles and Essays (s. 169-184) içinde. Leiden, Hollanda: Brill.
- Kirişçiöğlü, İ. (2022, Mayıs). *Estrangement from historiography by conversion: The other Hungarian 48ers*. 36th Annual Conference of the Hungarian Studies Association of Canada (HSAC)'da sunulan bildiri.
- Kirişçiöğlü, İ. (2019, Eylül). *A historiographical perspective on migration flows within Europe in the twentieth century: An institutional analysis*. Neuchâtel Graduate Conference of Migration and Mobility Studies 2019'da sunulan bildiri, University of Neuchâtel, İsviçre.
- Kovács, N. (2016). Hungarian Turkophiles in 19th century Istanbul and their bequests in the library of the Hungarian Academy of Sciences, Feridun M. Emecen, Ali Akyıldız ve Emrah Safa Gürkan (Ed.). *Osmanlı İstanbul'u IV: IV. Uluslararası Osmanlı sempozyumu bildirileri, 20-22 Mayıs 2016* (s. 453-472) içinde. İstanbul: İstanbul 29 Mayıs Üniversitesi Yayınları.
- Kurat, Y. (1967). Osmanlı İmparatorluğu ve 1849 Macar mülteciler meselesi. *VI. Türk Tarih Kongresi: Kongreye sunulan bildiriler: 20-26 Ekim 1961* (s. 451-459) içinde. Ankara: Türk Tarih Kurumu Basımevi.
- Mehmed Galib. (1909). "Leh ve Macar mültecilerine ait vesâik". *Yeni Tasvir-i Efkâr*, 40, 9 Temmuz [22 C 1327], 4-5.
- Nazır, B. (2016). *Osmanlı'ya sığınanlar: Macar ve Polonyalı mülteciler*. İstanbul: Yeditepe Yayınevi.
- Onaran, B. (2018). *Padişahı devirmek: Osmanlı ıslahat çağında düzen ve muhalefet: Kuleli (1859), Meslek (1867)*. İstanbul: İletişim Yayınevi.
- Ortaylı, İ. (1989). Osmanlı İmparatorluğu'nda askerî reformlar ve Polonyalı mülteci subaylar. *Askerî Tarih Bülteni*, 27, 15-21.
- Özbek, N. (2005). Philanthropic activity, Ottoman patriotism, and the Hamidian Regime, 1876-1909. *International Journal of Middle East Studies*, 37(1), 59-81.
- Saydam, A. (1997). Osmanlıların siyasî ilticalara bakışı ya da 1849 Macar- Leh mülteciler meselesi. *Bellekten*, LXI (231), 339-385.
- Trevelyan, G. M. (1919). *Garibaldi and the thousand (May 1860)* (8 bs.). London, Birleşik Krallık: Longmans, Green, and Co.
- Ülman, H. (1972). *Birinci Dünya Savaşı'na giden yol (ve savaş)*. Ankara: Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları.
- Zsuzsa, K. (1968). Lajos Kossuth'un Türkçe grameri. *XI. Türk dil kurultayında okunan bilimsel bildiriler: 1966* (s. 159-164) içinde. Ankara: Türk Dil Kurumu.

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

Hungary's plea for freedom, the longest lasting among the Revolutions of 1848 that swept across Europe, was forcibly crushed by the armies of Tsarist Russia and the House of Austria in August 1849. Consequently, thousands of refugees fled to the Ottoman Empire, which granted them the right to asylum. The period in exile was a catalyst that deepened the differences of opinion among the revolutionaries. Polish General Józef Bem was bitterly criticized by Lajos Kossuth when he announced his conversion to Islam, along with his followers. A great deal of scholarly attention is concentrated on the Kossuth group, though they were less in number. For many, the departure of the upper echelon from Turkey, which had been gradually released until 1851, marked the end of an era in the history of the Ottoman Empire. Evidence from the Ottoman Archives suggests that the question that was supposed to be solved in 1851 continued in different forms even later. This study aims to suggest that the Hungarian and Polish refugees question of 1849 is not a historical page that was relevant only between 1848 and 1851, yet it had long-term implications. For this, we should focus more on the refugees and converts who were kept out of the mainstream.

Methodology

Motivated by great man narratives, existing studies in the literature usually prefer giving voice to the non-Muslim leaders of the Hungarian emigration of 1848-1849 through ignoring the rest, such as the Muslim converts, in spite of their unassailable presence. A plethora of writings on the refugees are directly about the 'undisputed' leader of the Magyar national cause to the extent that the emigration after the failure is sometimes even labeled as "Kossuth emigration" as a whole without representing those who refused to follow him. This selective depiction, with all political implications, eliminates contingent discursive variations in a certain historical moment by way of silencing the national leader's opponents. This article aims to restore alternative discourses that fall into oblivion vis-à-vis the nationalist narratives. To outgrow Eurocentric history writing different geo-cultural settings are treated as co-temporal domains in interaction with the same global transformations. Adopting a transnational perspective paves the way for the possibility to go beyond the Rankenian legacy of nation-state paradigms in favor of revealing the reciprocal impacts of different societies on each other during their nation-state formation processes.

Two Generations of Conversion and Refuge

In the spring of 1861 a young revolutionary of Hungarian origin, Charles Justinian, took refuge in the Ottoman governor's house in Rusçuk (Bulgaria) while running away from the Austrian agents. His suspicious situation immediately started to be questioned by

the Ottoman authorities. Accordingly, he turned out to be a part of a revolutionary committee that had strong ties with the Italian revolutionary, Giuseppe Garibaldi. Antal Schneider was the contact person of the committee in Istanbul. Justinian was accommodated in Schneider's house during his stay in Istanbul till leaving for a secret mission in the Balkans. In fact, he was the person whom Justinian sought out as soon as he arrived in Istanbul from Naples. Schneider was one of the Hungarian refugees who sought asylum in the Ottoman Empire after the unsuccessful Hungarian War of Independence of 1848-1849. Following the footprints of Murat Pasha (General Bem), he converted to Islam and changed his name to Hüseyin in the Balkans. Justinian, on the other hand, was a lieutenant in his early 20s when he met with Schneider after taking part in the revolutionary cause of Garibaldi against the Bourbon army in the south of Italy. Just like Schneider, Justinian also adopted the name of Hüseyin and converted to Islam in the capital city of the empire. Schneider was a spiritual guide for him, "a father", according to his interrogation protocols. Departing from this patriarchal relationship, we discuss in the paper how two generations of conversion and refuge played out in terms of ideological socialization, political action, logistics of transnational cooperation, organizational hierarchy, and revolutionary strategies invented during the turbulent years of the mid-century.

Conclusion

An immediate consequence of the perspective put forward in this paper is that the Hungarian-Polish refugees problem had much longer and wider implications than it has traditionally been assumed, especially in relation to the political developments in Europe at the beginning of the 1860s when Italian and German nation-states were on the air. Those Hungarian 48ers who had converted to Islam and preferred to remain in Turkey around a decade ago, represented by Schneider in this case, mentored a new generation of revolutionaries, such as Justinian, in line with certain transnational interactions in the Italian peninsula. The intricate relationship between two generations is not only a Hungarian phenomenon, it is rather a case in point from the larger point of view. The story in which Hüseyin the father and Hüseyin the son are involved has the potential to help historians of the nineteenth century integrate Ottoman history into the history of Europe without addressing any cultural prejudices. The limitation of the paper is its dubious ability to represent a phenomenon by depending on a highly particular case.